

Шуми весняні

Михайло Івченко

Харків
«ФОЛІО»
2020

M. Iruwa

ЗЕЛЕНЕ ВІКНО

Святочні настрої

Я живу на третьому поверсі великого будинку. Моя кімната темна, з старими, брудними стінами, на яких помітні руді плями від роздавлених блощиць.

Я не пригадую, щоб хоч раз в запорошені, давно немиті вікна, хоч єдиний раз заглянув промінь сонця.

Не знаю чому — чи постійна полутемінь, чи голі потемнілі стіни й неохайність, чи просто те, що не маю часу, але я рідко в ній буваю. Чомусь вона не вабить мене.

А може, тому, що нагадує мені про моє життя, таке ж сіре, безбарвне, як у робочій звірини, котра повертається в свою нору тільки після тяжкої денної праці.

Вранці я зіскакую з ліжка, хутко одягаюсь, випиваю похапцем склянку чаю, яку приносить мені сувора, завжди заспана куховарка, й поспішаю на службу. А повертаюсь додому пізно, о десятій годині, цілком знесилений, пригнічений від праці. Мовчки сідаю на канапу й стомленими очима оглядаю свою кімнату. І коли я більш пильно вдивляюся в її потемнілі, з якимись потертими візерунками стіни, від них віє таким ворожим холодом, наче я вперше отут знаходжусь, наче я нічого спільного не маю з цією чужою мені кімнатою, хоч більш ніж півроку живу в ній. Певне, це я приїхав на кілька день в дешевий отель в кінці міста й оселився в ньому, щоб лише тимчасово перебути, а потім знову од'їхати, щоб навіть цілком забути про нього.

На стінах жодного малюнка, жодної прикраси в кутках, котрі б вабили мої стомлені очі — нічого, нічого мого тут нема. Хіба тільки мої речі, котрі я розклав в перші дні — так і залишились вони на тому ж самому місці, в тім же вигляді.

І від цього холоду до мене надходить глибокий болісний сум, і мені здається, що моє життя зробило мене в оцьому великому місті такою маленькою істотою, котру можна роздати також просто й спокійно, як давлять блощиць.

В такому стані, цілком нерухомо, я сиджу з пів години, й нема в мене ніяких думок, тільки стоїть одне почуття пригнічення. Потім повільно я роздягаюсь і пробираюсь під ковдру на ліжко. Мене обдає вогким, неприємним холодом, але я щільніш закутуюсь і засипаю мертвим сном стомленої звірини. І так кожен день.

Одного вечора, коли я сидів, як звичайно, на старій, потертій канапі й тупо жував денні враження, раптом вчулась десь поблизу музика. Хтось збудив непевною рукою кілька звуків на піаніно. Вони чомусь сердито обізвались. Може це просто так вчулось? І чому я раніш цього не помічав?

Так ні! Ось вони більш певні полились широкою бадьорою мелодією. Грають десь, певно, внизу, але звуки веселими струмочками линуть угору до мене, у мою кімнату, й тоді я почуваю, як усе більш і більш хвилююсь. Я зовсім не розбираю мелодії, але мені стає незвичайно радісно. Я вчуваю, як вона несе мені літне, тепле сонце, пахощі дерев, трави, квіток — і я тоді починаю бадьоро ходити. А потім я підходжу до вікна, схиляюсь до стіни й жадібно, як невільник свіже повітря, вдихаю в свою душу оті весняні струмки звуків. Кружиться злегка голова, солодкими соками п'янить мозок, і поволі, як в тиху пору, сідає легкий сніг, надходять старі спомини.

Я тільки скінчив реальну школу, широким шляхом маячить вдалині студентське життя. Які обіцянки воно несе мені? Не хочу думати. Зараз я вільний, цілком вільний. Літне сонце ущерть залило гарячим промінням яскраву пахучу зелень, холоднопрозору річку, а груди давить солодкою тугою. Вабить до буйних рухів на широкий простір.

Іду до старенького, білого, як місяць, дідуса-рибалки, беру човна й легким розмахом гоню його на простір річки.

Тільки в цей урочистий час я не можу бути один. Стільки почуття в душі, стільки голосників заговорило разом в ній, і хочуть вони співати й линуть на простір.

Я кілька разів дужо налягаю на весла, й мій човен хутко прорізує скляний спокій річки. Поволі хитаються похилені кущі лозняку, тікають до берега дрібні, розбурхані хвилі.

Ось я вгледів знайому панну Ліну. Вона тільки по весні скінчила гімназію й має од'їхати на курси. Ліна ходить по садкові й, певне, нудиться від спеки.

— Ліно, Ліно! Добрий день! — кричу їй.

— Агов! — з протягом відгукується Ліна.

— Мое шанування!

— Добридень вам! — в тон відповідає вона й сміється. —

А чого це ви тут, як бурлака, блукаєте?

— Хочу вас, панно Ліно, викрасти, як лицар свою пані.

— То це я ваша пані? Чого схотів! А з якого це часу?

— А ви цього й не помічали?

— Ха-ха-ха! — голосно сміється Ліна.

— Ліно, Ліночко! — звертаюсь я благаюче. — Поїдьмо на човні!

— На човні? — нерішуче питає Ліна. — А куди ж?

— Та так, трохи поплаваємо. Добре?

— Добре! Я зараз. Мамо, мамо! Дайте хустку й старе пальто!

Я чекаю. Під вербою холодок. Густі тіні сонно гойдаються, стрибають між ними блискучі сонячні плями.

Дрібні хвилі одбігають од човна, линуть похилені лози, zostавляючи тихий задумливий шелест, і знову повертаються назад. Чую голоси. Щось хутко гомонять. А потім тверду поспішаючу ходу.

— Ліно! Ліночко! — кричать з дому. — А парасолю? Візьми, серце, жарко буде!

— Не треба, мамуню, їй-богу, не треба.

— Ну, як знаєш.

Ліна підбігає, важко дихаючи, подає мені просто й щиро руку, й ми од'їжджаємо. Проїжджаємо попід мостом. Під водою помітні чорні головешки палів. Човен хитає, Ліна увесь час жахається.

— Володя, Володя! Обережніш!.. Он дивись, дивись!.. Ой, ще перекинемося!..

Нарешті вибрались з-під мосту, виїхали за місто. Берегами тягнуться густі кущі лозняка, задумливо-схилені верби, а за ними ідуть широкі, вкриті яскравими квітами луки. Розсипались блискучі перлини проміння, співають очі, цокотять настирливо коники, літають бабки. А на річці грає риба. Вона високо, на кілька кроків, підскакує з води і, граціозно повернувшись, знову пірнає в воду, зоставляючи широкі кола після себе. Блакитне небо й легкі білі хмари увесь час гоїдаються в річці.

М'яко, журливо хлюпає вода під човном. Ліна весь час дивиться на неї і щось співає стиха, а далі починає голосніш. Я підхвачую її спів дужим, злегка тремтячим голосом:

Пливи, пливи, моя гондола,
Озарена луной.
Ра-аздавайся, баркарола.
Над спящею землею!

І линуть широкими луками наші голоси.

Розійшлася Ліна. Весь час вона то співає, то розсипчасто сміється; зриває квітки й кидає їх мені в обличчя. А потім набирає в жменю води й хлюпає на мене.

— Ліночко! Що ви робите?

— Ха-ха-ха! Натє, ще!

І вся вона з загорілим матовим обличчям, кокетуючи, грає; чорні очі задирливо сміються. Я почуваю, як всього мене хвилює; мені хочеться підійти до неї й поцілувати міцно. Але я ще сильніше налягаю на весла. Поволі висувається перед нами закуток. Глибокою кривулею заховався він в густих тінях верб. Навертаю туди човна. Спинаємося, сходимо на берег. Луки й луки, трави й квіти, квіти — червоні, рожеві, білі помережались, як зорі.

Лугом іду,
Коня-а веду —
Розвивайся, лу-у-уже!
Сватай ме-ене, козаченьку
— Люблю тебе ду-уже!

Дзвінкою луною котиться спів у сусідній гай.

— Ану, побіжі-ім! Доганяйте! — кричить Ліна й вже побігла, як молода кізка.

Я напружуюсь і, що є сили, біжу. Мріють квітки, у вухах шумить вітер, а мене усе більш і більш підхвачує якась хвиля.

Ах!

І ось я доганяю. Ліна, залита сонцем, сміється. Підбігаю до неї й міцно цілую в шию.

— Що ви робите? Таке! От манія!

Ліна обурено повертається й одходить від мене.

Я стою збентежений і почуваю, як все обличчя заливає гарячою фарбою.

Повертаємося обоє, похнюпившись в землю.

Але під кінець Ліна зриває довгі стеблини квіток і починає стьобати мене. Ми сміємось, і веселі, бадьорі вертаємося додому.

Надходить вечір, на веранді густі сутінки. З саду тягне холодком, а мамуня спокійними рухами промиває склянки й подає нам чаю.

Я повертаюсь додому пізно. М'яка темрява ночі щось ласкаво шепоче мені. А я цілком п'яний іду і сміюсь і живо, яскраво вчуваю теплий грудний голос Ліни на прощання. Вона так довірливо дає руку й стільки ласкавих променів лється з її темних очей! А тільки де ж то вона зараз? Може, також нудьгує?

А звуки ллються і ллються. То шепочуть мені м'якою сутінню літньої ночі, то голосно сміються панною Ліною. І от потроху пробирається в груди якийсь новий промінь, і думки пливуть нові, повні бажання. А чому б і справді не утворить якоїсь ілюзії кращого життя? Чому б не прикрасити моїх брудних, ворожих стін?

І довго-довго в той вечір я не спав, забувши і про кімнату, і про своє власне життя. А коли я заснув, то й сни були яскраві, рожеві. Десь я бігаю в лісі, чую якісь співи, ловлю якусь пташу, — та ніяк не піймаю.

Я довго ходив по крамницях, перебирав картки, гравюри. Але чомусь вони не цікавили мене. В одному місці я спинився на образі якоїсь з красивим, але спокійно-холодним обличчям панни, в тонких фарбах намальованої. Він чомусь найбільш приваблював мене. Я потім роздивився на нього, коли приніс додому і повісив в кутку над ліжком. Чисті, холодні, але прекрасні очі, темно-матове обличчя і стільки суворої краси в ній усій, починаючи від білої намітки і кінчаючи ніжним, юним ротом! Чи знала вона палкі поцілунки?

Я пильно вдивлявся в неї — і все ж нікого вона не нагадувала мені. А проте було в ній щось знайоме й рідне мені. Може, то були спомини про давні, дитячі часи, коли я в літню спеку розварений сидів над струмком і пив з нього холодну воду? Може, то крик був далекий, степовий — радісний своєю новиною й тривожучий своєю таємністю? І може, тим чистим прекрасним спокоєм вона так приваблює мою стомлену, знервовану душу?

Я частіше додому повертаюсь зарані, слухаю музику, яка лине до мене знизу, а лягаючи спати, я вдивляюся довго, з болісною насолодою в холодне обличчя панни.

Одного разу, слухаючи музику, я помітив в самому верхнім поверсі напроти вогник у вікні. Вікно було цілком осібно, в кінці будинку, і крізь ніжні тонкі занавіски лились м'які хвилі зеленого сяйва. Я все більше і більше вдивлявся в те вікно, й воно вабило мене, причаровувало тим м'яким зеленим сяйвом. Я помічаю слабкі контури речей, кількох розвішених на стінах картин в темних багетах, а коли-неколи якусь постать, за якою слідкують і стрибають по стіні тремтячі тіні.

Певне там, в отій зеленій кімнаті, живе якась панна, щира, з чулою душею. В неї, певне, темні коси, ніжне, з легкою фарбою обличчя, сині променисті очі. Хода в неї граціозна, жіноча. І чим більше я думаю про панну, тим більше я певний, що там справді живе вона.

І так живу я цим зеленим самотнім вікном, невідомою панною, малюнком на стіні й вечірньою музикою. І нічого більш мені не потрібно.

ЗМІСТ

<i>Сергій Гальченко. Письменник відкритого серця</i>	5
ЗЕЛЕНЕ ВІКНО. Святочні настрої	21
ДО ЗЕМЛІ. Лірика осені	30
ШУМИ ВЕСНЯНІ.	43
КОРОЛІВНА ЗЕЛЕНИХ БОРІВ	124
ТІНІ НЕТЛІННІ	132
В ПЕРВІСНІ ПРОСТОРИ	154
НАВЕСНІ	163
МАРІЙКА	169
НА ПАСІЦІ	181
ЧОРНІ РІЛЛІ	188
В РІДНІЙ ОСЕЛІ	196
МУЖИЧА ПІСНЯ (Казка)	253
ЛЕГКИЙ ХЛІБ	261
ІЗ ДНІВ ПОЛЬОВИХ	278
НАСТУП	293
ГОРЛИ СТЕПИ	308
СМЕРТНИЙ СПІВ	338
ВЕКША	351
ПАН КОЛОМБИЦЬКИЙ	363
ЗЕМЛЯ В ЦВІТУ	370
<i>Примітки</i>	376